

МІХАЛІШКАЇСЬКІ

ХАЛАКОСТ:

У СЕРЦІ І ПАМ'ЯТІ НАВЕЧНА

МІХАЛІШКАЎСКІ

ХАЛАКОСТ:

У СЭРЦЫ І ПАМЯЦІ НАВЕЧНА

«Міхалішкаўскі халакост: у сэрцы і памяці навечна»

У філіяле «Міхалішкаўская сельская бібліятэка» дзяржаўнай установы культуры «Астравецкая раённая бібліятэка», у 2022-2023 гг. рэалізоўваўся праект па патрыятычнаму выхаванню дзяцей і падлеткаў «*Памяць аб мінулым для будучых пакаленняў*».

У рамках праекта прайшоў цыкл мерапрыемстваў, якія расказваюць аб подзвігу нашага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны і ахвярах нацызму.

Праца ў гэтым напрамку фарміруе ў насельніцтва і асабліва чытачоў падростаючага пакалення пачуццё патрыятызму, паважлівае стаўленне да гістарычнага мінулага мясцовасці, захаванне гістарычнай памяці.

У ходзе праведзенай работы актывізавалася цікавасць да паглыбленага вывучэння ваеннай гісторыі міхалішкаўскага краю, павысілася пазнавальная актыўнасць дзяцей, з'явілася пачуццё гонару за сваю краіну. Дзеці прымалі актыўны ўдзел у добраўпарадкаванні помнікаў ахвярам яўрэйскага гета і загінуўшым землякам.

У конкурснай рабоце, прадстаўленай кампетэнтнаму журы, змешчаны фотаздымкі з кароткімі анатацыямі мерапрыемстваў, факты генацыду ў Міхалішках, падзей ваенных гадоў, а таксама ўрыўкі з успамінаў былых жыхароў – відавочцаў тых жудасных дзён – краязнаўчага матэрыялу, які знаходзіцца ў фондзе бібліятэкі.

Час памяці "Халакост" – трагедыя Народа

Удзельнікі мерапрыемства ўшанавалі
хвілінай маўчання ўсіх яўрэяў, закатаваных,
расстраляных ці спаленых жыўцом у гады
Вялікай Айчыннай вайны, запалілі свечкі
памяці і ўсклалі да помніка кветкі.

Гадзіна мужнасці “Рэха вайны сэрца трывожыць”

Гістарычны маталог "Хатынь: трагедыя і памяць"

Музейны ўрок “Нам жыць і памятаць”

Настаўніца гісторыі Мацкевіч С.І. правяла для дзяцей экскурсію, расказала пра аэрадром, які функцыянаваў, а таксама пра 16 Смаленскую брыгаду. Асаблівую ўвагу настаўніца ўдзяліла героям Вялікай Айчыннай вайны, якія жылі і працавалі ў Міхалішках. Вучні мелі магчымасць пазнаёміцца з экспанатамі і фотаздымкамі часоў Вялікай Айчыннай вайны. Экскурсія атрымалася змястоўнай і мела вялікае выхаваўчае значэнне.

Екскурсії у школьні музей “Нітка пам'яті”

Хранограф “Звон смутку”

Патрыятычная гадзіна
“Трагічныя месцы пакут
і вечнай памяці”

Акцыя памяці і славы “Чытайце кнігі пра вайну”

Бібліятэкар наведала сваіх пастаянных чытачоў у межах акцыі “Чытайце кнігі пра вайну”, якія знаходзяцца ў аддзяленні сястрынскага догляду мясцовай бальніцы. Порцыя добрай літаратуры парадавала пажылых людзей. Акрамя таго, ім былі уручаны стужкі з яблыневым цветам, якія з’яўляюцца сімвалам Перамогі. Пастаяльцы аддзялення шчыра віталі бібліятэкара, многія былі расчулены да слёз. Акцыя дала магчымасць падараваць маленькае свята пажылым людзям.

Гадзіна адвагі
“У сэрцах і кнігах –
памяць аб вайне”

Удзел у мітынгу да Дня Перамогі
“Дакраніся сэрцам да подзвігу”

Эстафета памяти “Мы – нашчадкі Перамогі”

Дзень воінскай славы “Трывожны світанак 41...”

Энцыклапедыя вайны

“Смутак і боль беларускай зямлі”

Кола гісторыі
“Той самы першы дзень вайны”

Вернісаж ваеннай кнігі
“А ў кніжнай памяці -
імгненні вайны”

Патрыятычны марафон
“Няхай памятаюць жывыя,
няхай ведаюць нашчадкі”

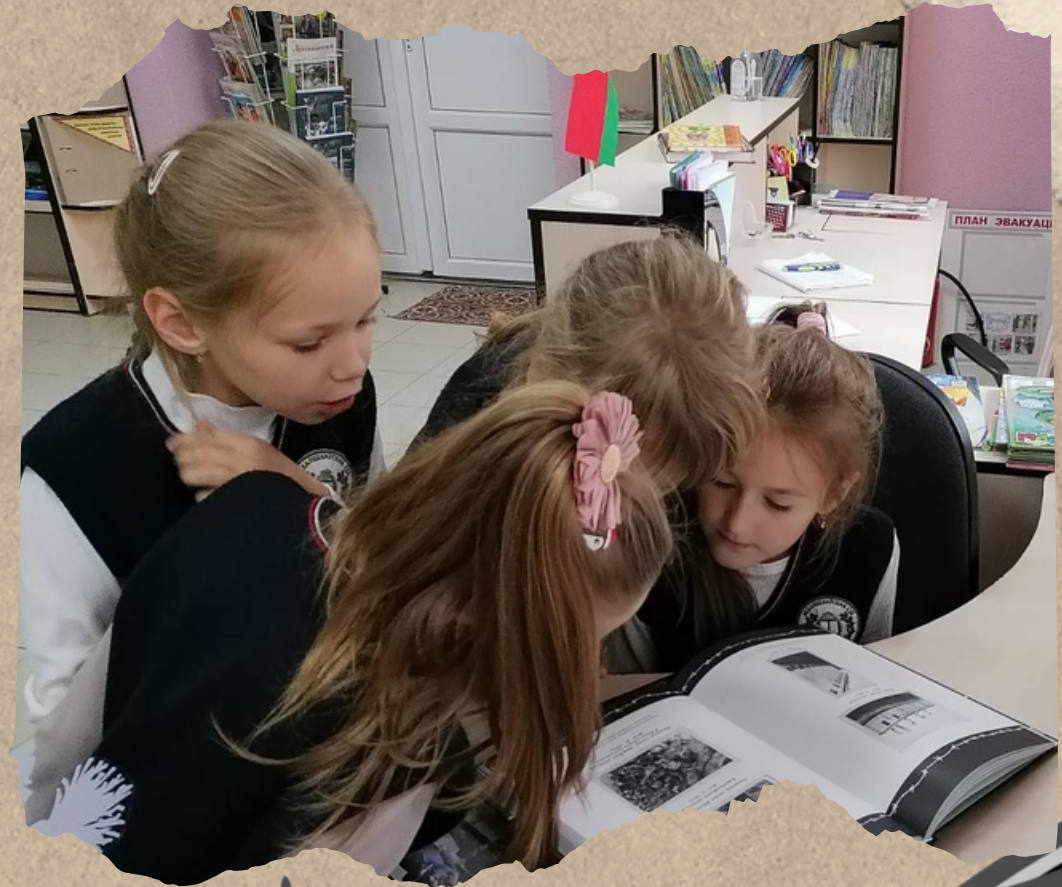

Галерэя памяці “Дата славы і смутку”

Слайд-гугарка

“Манументы мужнасці і славы”

Конкурс чытальнікаў
“Ваша жыццё вайна рыфмавала...”

Інтэрактыўная патрыятычная гульня “Што я ведаю пра вайну”

Гістарычны альманах
“Была вайна. Была Перамога”

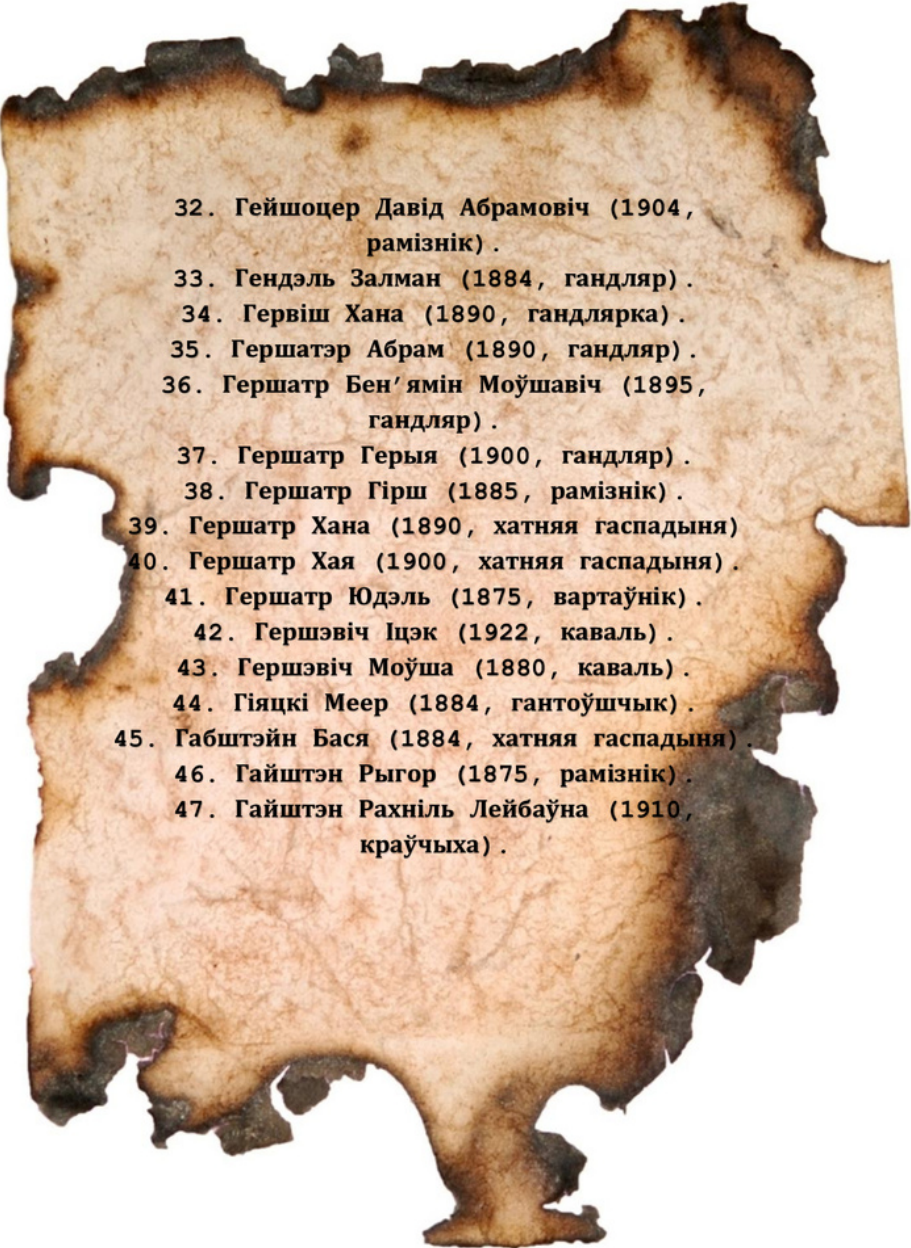
Артыкулы ў СМІ філіяла “Міхалішкаўская сельская бібліятэка”

1. Заянчкоўская, В. Не забудзем! / Вольга Заянчкоўская // Краязнаўчая газета. — 2023. — № 6. — С. 7. (Пра мерапрыемствы да Міжнароднага дня памяці ахвяр Халакосту ў раённай, Міхалішкаўскай, Мальскай, Кямелішкаўскай, Страчанскай бібліятэках).
2. Нікалаева, В. Яркая гульня пад блакітам нябёс / Вера Нікалаева // Культура. — 2023. — 11 жн. — С. 12. (Ёсць звесткі пра мерапрыемствы ў бібліятэках Астравеччыны).
3. Заянчкоўская, В. Урокі мінулага / Вольга Заянчкоўская // Літаратура і мастацтва. - 2023. - 18 жн. - С.
4. Заянчкоўская, В. У Міхалішкаўскай бібліятэцы расказалі аб маленькіх героях вялікай вайны / Вольга Заянчкоўская // Астравецкая праўда. — 2022. — 21 лютага (электронны рэсурс <http://ostrovets.by/>).
5. Заянчкоўская, В. Маленькія героі вялікай вайны : у Міхалішкаўскай бібліятэцы прайшло мерапрыемства ў межах праекта “Памяць аб мінулым для будучых пакаленняў” // Астравецкая праўда. — 2022. — 11 сакавіка (№ 18). — С. 15.
6. Заянчкоўская, В. Пра генацыд расказвалі ў бібліятэках Астравеччыны / Вольга Заянчкоўская // Астравецкая праўда. — 2022. — 14 красавіка (электронны рэсурс <http://ostrovets.by/>). (Ёсць звесткі пра мерапрыемствы ў Кямелішкаўскай, Міхалішкаўскай, Гудагайскай, Альхоўскай бібліятэках).
7. Заянчкоўская, В. Жахлівая старонка нашай гісторыі / Вольга Заянчкоўская ; фота // Краязнаўчая газета. — 2022. — № 16. — С. 7. (Ёсць звесткі пра мерапрыемствы на тэму генацыду ў Кямелішкаўскай, Міхалішкаўскай, Гудагайскай, Альхоўскай бібліятэках).
8. Заянчкоўская, В. Пра генацыд гаварылі ў бібліятэках / Вольга Заянчкоўская ; фота // Астравецкая праўда. — 2022. — 22 крас. — С. 2. (Ёсць звесткі пра мерапрыемствы на тэму генацыду ў Кямелішкаўскай, Міхалішкаўскай, Гудагайскай, Альхоўскай бібліятэках).
9. Заянчкоўская, В. Жахлівыя старонкі гісторыі / Вольга Заянчкоўская ; фота // Літаратура і мастацтва. — 2022. — 22 крас. — С. 3. (Ёсць звесткі пра мерапрыемствы на тэму генацыду ў Кямелішкаўскай, Міхалішкаўскай, Гудагайскай, Альхоўскай бібліятэках).

Пайменны спіс
расстраляных, павешаных,
закатаваных жыхароў
мястэчка Міхалішкі,
Астравецкага раёна
Маладзечанскай
вобласці

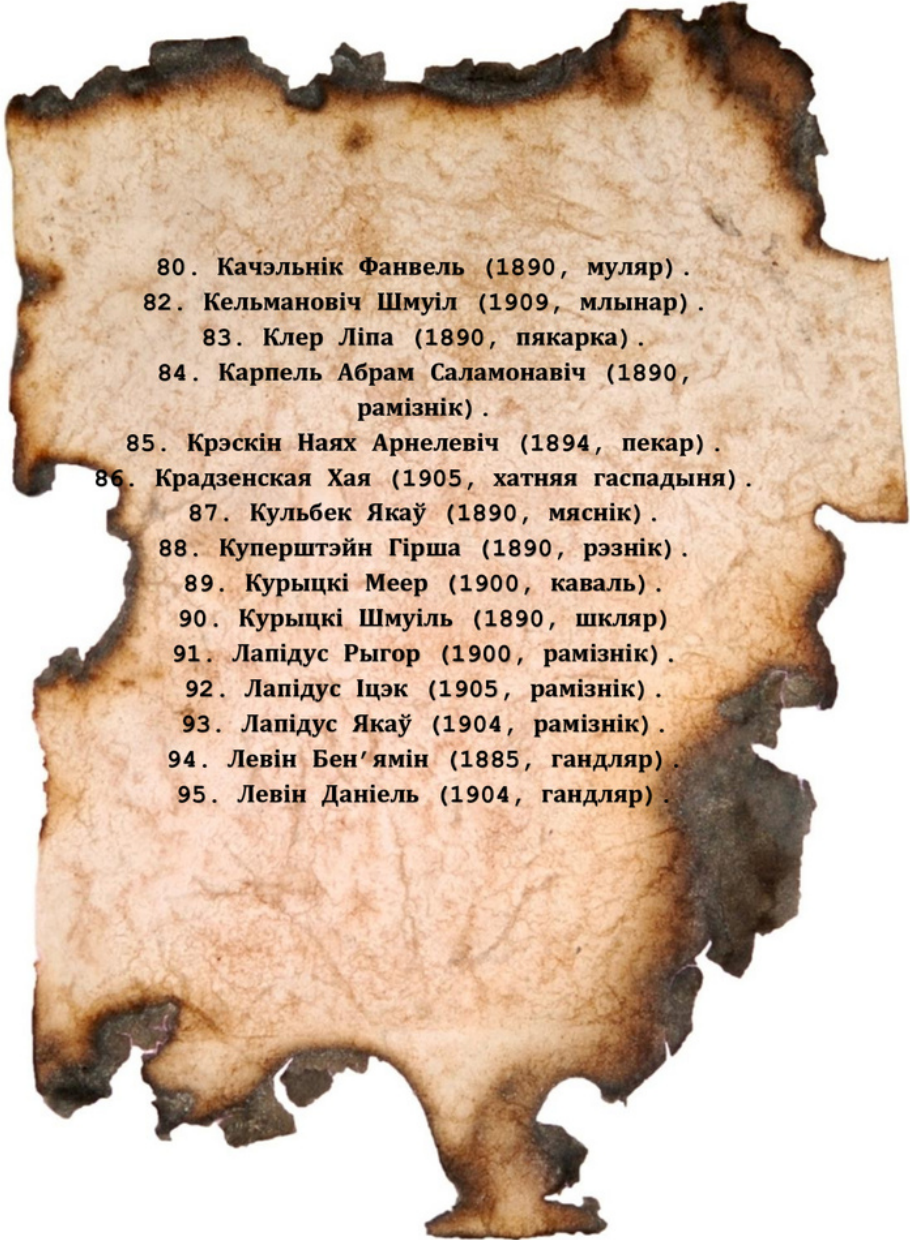
1. Абрамовіч Абрам Лейбавіч (1884, аптэкар).
2. Абрамовіч Авігдор (1880, шкляр).
3. Алай Моўша (1875, мяснік).
4. Альпяровіч Копель (1915, пекар).
5. Альпяровіч Нісель (1884, загадчык рэстарана [?]).
6. Арэнштэйн Хая Іцкаўна (1890, гандлярка).
7. Арановіч Вульф (1900, скарняк).
8. Арановіч Залман (1875, скарняк).
9. Бадхан Янкель Арапавіч (1894, гандляр).
10. Базюк Валянцін Казіміравіч (1919, паляк).
11. Батхан Арон (1875, гандляр).
12. Белаводскі Лазар (1900, гандляр).
13. Бенцман Залман (1875, гандляр).
14. Бенцман Хама Меераўна (1912, гандлярка).
15. Бляхер Эстэр (1880, гандлярка).

-
16. Бляхер Улер (1864, хатні гаспадар) .
17. Буколь Шымель (1905, рамізнік) .
18. Вайнер Рая Моўшаўна (1885, аптэкарка) .
19. Вітэнберг Хама Бярэлеўна (1904, гандлярка) .
20. Вайнштэйн Бетамін Хаймавіч (1904, цырульнік) .
21. Вінштэйн Тайба (1884, гандлярка) .
22. Вайнштэйн Зусель Хаімавіч (1895, каваль) .
23. Вайнштэйн Рубін Беркавіч (1885, гандляр) .
24. Войтел Арон (1900, рамізнік) .
25. Войтэр Нахама (1884, хатняя гаспадыня) .
26. Высокі Абрам (1884, вартаўнік) .
27. Вайнер Хема (1890, гандлярка) .
28. Гавісер Лейба Абрамовіч (1902, млынар) .
29. Гавісер Моўша (1894, млынар) .
30. Гальперын Абрам (1890, шавец) .
31. Гарфейн Эммануіл (1892, урач) .

-
32. Гейшоцер Давід Абрамовіч (1904, рамізнік) .
33. Гендэль Залман (1884, гандляр) .
34. Гервіш Хана (1890, гандлярка) .
35. Гершатэр Абрам (1890, гандляр) .
36. Гершатр Бен'ямін Моўшавіч (1895, гандляр) .
37. Гершатр Герыя (1900, гандляр) .
38. Гершатр Гірш (1885, рамізнік) .
39. Гершатр Хана (1890, хатняя гаспадыня) .
40. Гершатр Хая (1900, хатняя гаспадыня) .
41. Гершатр Юдэль (1875, вартаўнік) .
42. Гершэвіч Іцэк (1922, каваль) .
43. Гершэвіч Моўша (1880, каваль) .
44. Гіяцкі Меер (1884, гантоўшчык) .
45. Габштэйн Бася (1884, хатняя гаспадыня) .
46. Гайштэн Рыгор (1875, рамізнік) .
47. Гайштэн Рахніль Лейбаўна (1910, краўчыха) .

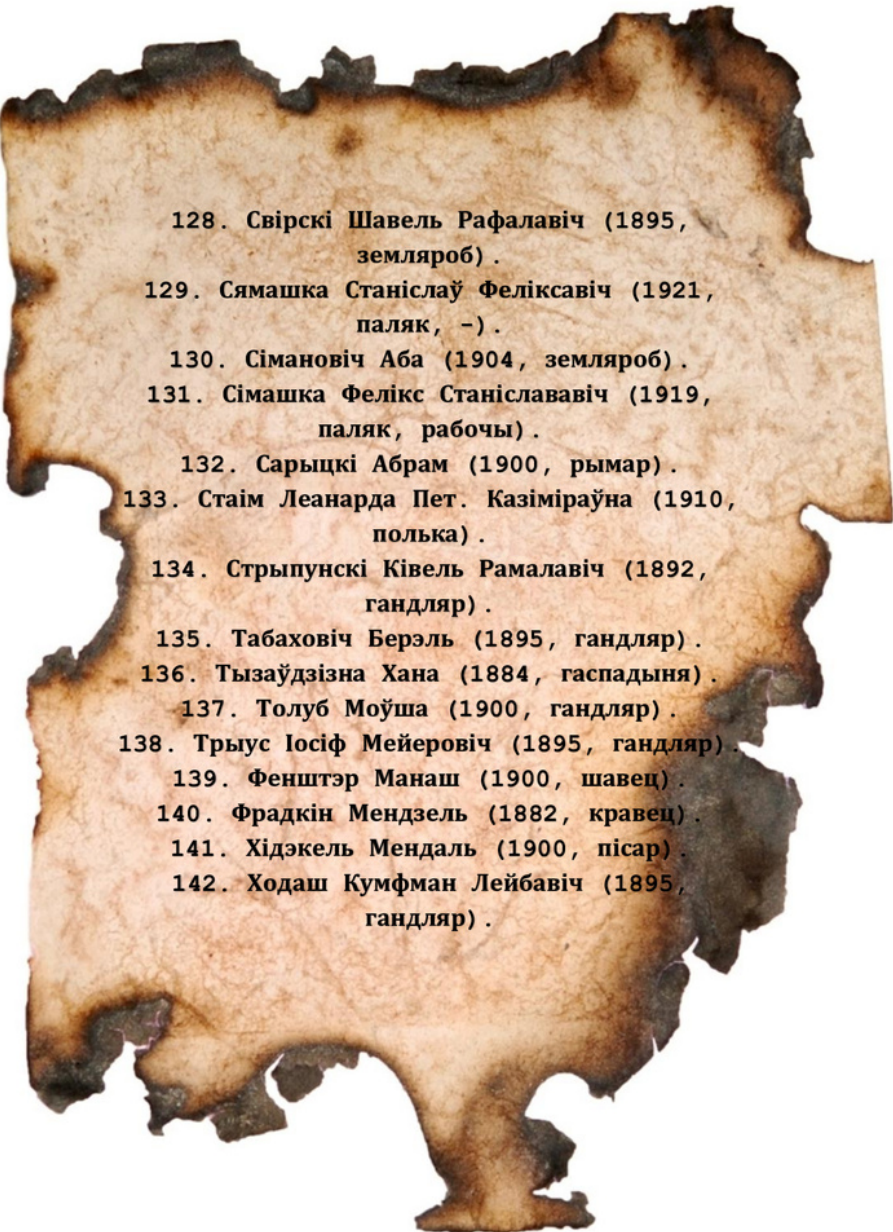
-
48. Гольберг Эфраім (1890, рэзнік).
49. Горбер Абрам Хаймавіч (1904, гандляр).
50. Горш Абрам Арамавіч (1900, шкляр).
51. Градзінская Бася Апераўна (1910, хатняя гаспадыня).
52. Губескі Абрам Аронавіч (1890, майстар па рамонту гадзіннікаў).
53. Губескі Шмуель (1880, гандляр).
54. Гурвіч Абрам Міцелевіч (1900, шавец).
55. Гурвіч Звуль Наханавіч (1905, цагляр).
56. Гурвіч Лейба Абрамавіч (1882, шкляр).
57. Гурвіч Моўша (1875, рамізнік).
58. Гурвіч Рубін Абрамавіч (1884, нарыхтоўшчык).
59. Гурвіч Шамон Наханавіч (1900, цагельшчык).
60. Гурвіч Швель Наханавіч (1898, цагельшчык).
61. Дзейч Фейга Абрамаўна (1900, хатняя гаспадыня).
62. Жэнкер Давід (1892, кравец).
63. Жэнюк Берэль (1897, рэзнік).

-
64. Жэнюк Давід (1919, рамізнік).
65. Зарэцкі Янкель Пільхавіч (1892, гандляр).
66. Зістэльман Моўша Ізраілевіч (1900, мяснік).
67. Івантэр Ілля (1884, рамізнік).
68. Іозэль Гірш Ізраілевіч (1904, земляроб).
69. Іозэль Давід Ізраілевіч (1895, гандляр).
70. Іозэль Ізраіль (1880, гандляр).
71. Кагановіч Капель Хаімавіч (1890, бляхар).
72. Капановіч Іосіф Аплевіч (1880, земляроб).
73. Капановіч Рубін Абелевіч (1890, земляроб).
74. Каплер Аба (1890, пякарка).
75. Кармель Хаім Абрамавіч (1900, рамізнік).
76. Катлер Ізраіль Моўшавіч (1906, пекар).
77. Кац Рыва (1910, хатняя гаспадыня).
78. Кац Рыва Рубінаўна (1915, гандлярка).
79. Кац Шэнцель (1900, рамізнік).

-
80. Качэльнік Фанвель (1890, муляр) .
82. Кельмановіч Шмуіл (1909, млынар) .
83. Клер Ліпа (1890, пякарка) .
84. Карпель Абрам Саламонавіч (1890, рамізнік) .
85. Крэскін Наях Арнелевіч (1894, пекар) .
86. Крадзенская Хая (1905, хатняя гаспадыня) .
87. Кульбек Якаў (1890, мяснік) .
88. Куперштэйн Гірша (1890, рэзнік) .
89. Курыцкі Меер (1900, каваль) .
90. Курыцкі Шмуіль (1890, шкляр) .
91. Лапідус Рыгор (1900, рамізнік) .
92. Лапідус Іцэк (1905, рамізнік) .
93. Лапідус Якаў (1904, рамізнік) .
94. Левін Бен'ямін (1885, гандляр) .
95. Левін Даніель (1904, гандляр) .

-
96. Левін Зусель Моўшавіч (1904, гандляр) .
97. Левін Лейба (1884, земляроб) .
98. Левін Фатвель (1900, рымар) .
99. Левін Шэнцэль Моўшавіч (1895, гандляр) .
100. Левітан Малка (1884, хатняя гаспадыня) .
101. Лекеа Сара (1915, хатняя гаспадыня) .
102. Леаданскі Аўсей Бенцэвіч (1890, гандляр) .
103. Ліпкоўскі Рыгор (1884, цырульнік) .
104. Лапук Давід (1875, капялюшнік) .
105. Людомскі Бенцэль Шмуйлавіч (1885, пекар) .
106. Мац Берка (1899, гандлярка) .
107. Мелер Лейба (1884, земляроб) .
108. Мельцэр Іханон (1880, гандляр) .
109. Мешкель Зянон (-, паляк, жыхар в.Малі) .
110. Нахільсон Моўша (1900, рамізнік) .
111. Паташнік Іосіф (1900, вартаўнік) .

-
112. Пазлевіч Антон Іванавіч (1907, паляк, жыхар в.Малі).
113. Пазлевіч Віктар Вікенцьевіч (паляк, жыхар в.Малі).
114. Палінскі Іцэк (1895, каваль).
115. Работнік Міццэль (1884, капялюшнік).
116. Рагаўская Хася Аронаўна (1895, пекар).
117. Рыльшнед Рыгор (1880, гандляр).
118. Рыльшнед Даніель Рыгоравіч (1990, гандляр).
119. Разенберг Іцэк (1894, гандляр).
120. Райфер Якаў Давідавіч (1910, настаўнік).
121. Сарахам Рыгор (1880, гандляр).
122. Свірская Іеўна Рафаілаўна (1904, земляроб).
123. Свірскі Авелій Рафаілавіч (1895, гандляр).
124. Свірскі Давід (1875, гандляр).
125. Свірская Зусель Юдзелеўна (1885, рамізніца).
126. Свірскі Іезек Рафаілавіч (1897, гандляр).
127. Свірскі Іосіф Давідавіч (1890, земляроб).

-
128. Свірскі Шавель Рафалавіч (1895, земляроб).
129. Сямашка Станіслаў Феліксавіч (1921, паляк, -).
130. Сімановіч Аба (1904, земляроб).
131. Сімашка Фелікс Станіслававіч (1919, паляк, рабочы).
132. Сарыцкі Абрам (1900, рымар).
133. Стаім Леанарда Пет. Казіміраўна (1910, полька).
134. Стрыпунскі Ківель Рамалавіч (1892, гандляр).
135. Табахавіч Берэль (1895, гандляр).
136. Тызаўдзізна Хана (1884, гаспадыня).
137. Толуб Моўша (1900, гандляр).
138. Трыус Іосіф Мейеровіч (1895, гандляр).
139. Фенштэр Манаш (1900, шавец).
140. Фрадкін Мендзель (1882, кравец).
141. Хідэкель Мендаль (1900, пісар).
142. Ходаш Кумфман Лейбавіч (1895, гандляр).

-
- A piece of aged, yellowed, and torn paper with irregular edges, featuring a list of 15 numbered entries. Each entry consists of a number, a name, a year in parentheses, and a profession or title in parentheses. The paper is set against a plain white background.
144. Ходаш Нахман (1884, земляроб) .
145. Ходаш Якаў (1895, настаўнік) .
146. Шафер Афель (1900, каваль) .
147. Шафер Іцель (1884, гандляр) .
148. Шапіра Самуіл (1890, рымар) .
149. Шмідт Давід (1900. назву спецыяльнасці
немагчыма прачытаць) .
150. Шмідт Шлема (1890, гандляр) .
151. Шмуклек Моўша (1904, гандляр) .
152. Шцэрнблік Рахель (1900, гандлярка) .
153. Эвельчык Берэнс (1880, гандляр) .
154. Эйншынскі Шлема Іўкавіч (1885,
гандляр) .
155. Экман Берль (1900, гандляр) .
156. Эльтух Моўша (1875, кравец) .
157. Энцін Рыгор (1880, равін) .
158. Янкезевіч Хана (1900, гаспадыня) .

“У Астравецкім раёне ўстаноўлена **8** месц забойстваў мірных грамадзян, у тым ліку **5** раней не паспартызаваных, здзейснены іх абследаванні. Таксама вызначаны месцы прымусовага ўтрымання яўрэяў на тэрыторыі раёна — гета, якія размяшчаліся ў Астраўцы, Варнянах, Міхалішках, Кямелішках, Быстрыцы”.

Пракурор Астравецкага раёна
Аляксей Тамчонак

Летам 1944 года, незадоўга да вызвалення Міхалішак Чырвонай Арміяй, было вывезена ў бок Вільнюса 158 мясцовых жыхароў яўрэйскай нацыянальнасці. Гэтая лічба супадае з колькасцю яўрэяў, афіцыйна знішчаных у Міхалішках і занатаваных на помніку, узведзеным у вёсцы.

Ігар Усціменка, настаўнік гісторыі
Міхалішкаўскай СШ

**Гета ў Міхалішках
было арганізавана ў
верасні-кастрычніку
1941 года і праіснавала
да сакавіка 1943 года.**

“Жыхар аграгарадка Міхалішкі 1936 г.н. расказваў, што ў гады вайны на вуліцы Свіранскай размяшчалася гета. Ён ведае пра факты расстрэлаў яўрэяў каля старога яўрэйскага магільніка ў Міхалішках, дзе цэлыя загінуўшыя і былі захаваны”.

Аляксей Тамчонак,
пракурор Астравецкага раёна

Гета і стратэгічна важны мост праз Вілію ахоўвала рота са складу 257-га паліцэйскага батальёна. Паліцаямі былі дабраахвотнікі, але афіцэрамі – немцы. Немцам быў і камендант лагэру – храмы афіцэр Аўгуст Гізі.

З успамінаў жыхара аг. Міхалішкі
Казіміра Раўдановіча

“У 1942 годзе немцы на матацыклах акружылі мястэчка і хутка пахапалі з дамоў дзяўчат і маладых хлопцаў, усяго 18 чалавек (у тым ліку маю дачку Масальскую Караліну). І павезлі іх у Германію. Пасля яны ўсе прысылалі з Германіі пісьмы. Пісалі, што живуць вельмі ў цяжкіх умовах. Я на-сылаў дачцы грошы, бялізну і г.д.”.

З паказанняў ад 13.04.1945 г. Антона Баляслававіча
Масальскага, санітарнага ўпаўнаважанага мястэчка Міхалішкі

“Падчас акупацыі ўсё яўрэйскае насельніцтва немцы выгналі з іх дамоў і размясцілі ў адведзеных дамах. Пазней яны два разы вывозілі яўрэяў. Куды – невядома. Вывозілі на вазах. Было задзей-нічана па 100 і больш вазоў. Які іх далейшы лёс – не ведаю...”

З паказанняў ад 13.04.1945 г. Антона Баляслававіча
Масальскага, санітарнага ўпаўнаважанага мястэчка Міхалішкі

**У 2009 годзе ў Міхалішках быў устаноўлены помнік ў выглядзе каменнай стэлы з сямісвечнікам-мянорай і надпісам на трох мовах:
“Ахвярам фашызму. Тут у 1944 годзе былі зверска закатаваны 158 яўрэяў Астравецкага раёна”.**

“Усё яўрэйскае насельніцтва нямецкія ўлады выгналі са сваіх дамоў і загналі ў спецыяльна адведзеныя памяшканні. Потым пачалі вывозіць іх з Міхалішак. Не ведаю, куды. За імі прыязджалі два або тры разы на 100 ці, можа, 95 вазах. Яўрэі выязджалі цэлымі сем’ямі, з хатняй маёмасцю”.

З успамінаў Алены Ежайны Стэповіч ад 13.04.1945 г.

...Немцы лавілі моладзь і вывозілі яе ў Германію. Я ведаю 14 чалавек з мястэчка Міхалішкі, якіх вывезлі ў Германію”.

З паказанняў Алены Ежайны Стэповіч ад 13.04.1945 г.

“У 1941 годзе падчас нямецкай акупацыі немцы наклалі на яўрэйскае насельніцтва кантрыбуцыю і ўсё каштоўнае забралі. Затым у пачатку 1942 года на яўрэяў была накладзена другая кантрыбуцыя, таксама былі забраны каштоўнасці. Зімой 1942 года ў яўрэяў немцы бралі цёплую адзежу, валёнкі, футры і г.д. Летам 1942 года немцы забралі ў іх мэблю і хатнія рэчы і завезлі іх у свае казармы і ўстановы. Пры адступленні немцаў у 1944 годзе было спалена пры бамбардзіроўцы 99 будынкаў з надворнымі пабудовамі ў мястэчку Міхалішкі. Разам з тым немцы адбіралі каштоўнасці і маёмасць і спальвалі будынкі, адбіралі жывёлу і ўганялі людзей у рабства”.

З успамінаў дырэктара Міхалішскай
няпоўнай сярэдняй школы У. Ф. Маслоўскага

“Падчас акупацыі ўсё яўрэйскае насельніцтва само перадавала сваю маёмасць па вёсках, таму што становішча іх было дрэннае. І яны жылі толькі на атрыманыя ад продажу сваіх рэчаў грошы. Акрамя таго, у багатых яўрэяў немцы забіралі маёмасць для сваіх кватэр і ўстановаў”.

З паказанняў Лены Станіславаўны Навіцкай,
загадчыцы пошты

“Начальніка нямецкага гарнізона ў мястэчку звалі Гізі (Аўгуст Гізі). Гэта быў вельмі жорсткі чалавек. Аднойчы маладая жанчына па імені Фейге зрабіла спробу пранесці ў гетта ежу. У надзеі раздабыць яды, яна выйшла на рыначную плошчу па дарозе, якая ішла ля яе дома непадалёк ад уваходу ў гета. Гізі ўбачыў яе і выстраліў без папярэджвання. У другі дзень жыхар Міхалішак Гірш быў злоўлены, калі праносіў у гета курыцу. Гізі збіваў яго па-за камендатурай цэлую ноч, затым застрэліў. Пасля гэтага, адабраную курыцу перадаў майму бацьку і загадаў аднесці яе жонцы Гіршы».

З успамінаў Эстэр Кац Лівінгстан

“Не адставалі ад свайго начальніка і радавыя вахманы – паліцаі са складу 257-га паліцэйскага батальёна, з ліку дабраахвотнікаў, але камандавалі імі немцы. Любімай забавай для іх было тое, што яны называлі «рыбалкай». Правініўшагася яўрэя звязвалі і на доўгай вяроўцы скідвалі з міхалішкаўскага маста ў Вілію. Калі гаротнік пачынаў захлёбвацца, яго выцягвалі з вады, давалі аддыхацца, а затым зноў скідвалі ўніз. Так паўтаралася дзесяткі разоў, многія не вытрымвалі экзекуцыі і паміралі. Іншыя былі расстраляны толькі за тое, што былі старымі і хворымі, а значыць не прадстаўлялі сабой каштоўнасці, як рабочая сіла. Расстраляных хавалі на беразе ракі”.

З успамінаў Эстэр Кац Лівінгстан